

Glasvitrineskabet

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

RAKEL HASLUND-GJERRILD

Forfatter og sinolog,
rakelgjerrild@gmail.com

Jeg husker tydeligt det glasvitrineskab, som jeg tretten-fjorten år gammel indkøbte til vores lille frikirke i fiskerbyens gamle sømandshjem på kanten mellem huse og havn. Hver søndag gik jeg hjemmefra tre kvarter før de andre, hastende langs de kolossale havnebassiner og kilometer lange kajer for at låse glasvitrineskabet op i kirkens rummelige entré en god halv time før gudstjernerestens begyndelse. Så var der åbent i bogsalget.

Da jeg blev født, var vores havn den fjerde største havn i Danmark målt efter mængde og værdi af tilførsler, en kolossal formue i torsk, byens egentlige hjerte, men mens jeg voksede op, begyndte havnen at forbløde, kutter efter kutter blev sendt til ophugning, fileteringsfabrikkerne lukkede, mens kirkens skare voksede bæk for bæk. Og jeg var ansvarlig for min del af den vækst, i al fald udvidelsen af kirkens aktiviteter med et bogsalg, som jeg fyldte med kristne romaner fra kristne forlag.

Jeg læste næsten alle bøger i mit salgsudvalg og husker særligt en sommer, som gik med at læse den tolv bind lange serie *Left Behind*, en hollywoodversion af Johannes' Åbenbaring, altså en slags kristen sci-fi om jordens undergang og med antikrist som en internet-savvy politiker, solgt i 80 mio. eksemplarer world wide. Eller andre somres åndeløse læsenætter med næsen begravet i romaner af Frank E. Peretti, den kristne Stephen King, om åndelig krigsførelse, hvor ærkeengle iført rustning og brynje bekæmper ligeledes udstyrede hærførere af dæmonernes bataljoner.

Jeg læste det hele. Og mere til. Jeg tømte simpelthen det lokale folkebibliotek i en hastighed af cirka fem-syv bøger om ugen, umærkeligt glidende fra børneafdelingen ind i voksenlitteraturen, at læse Dostojevskij synkront med børnekrimier.

Denne læseraptus satte en bevægelse i gang: Det begyndte at nage mig, at de kristne romaner, som jeg læste og solgte, ikke var på kunstnerisk højde med de bøger, jeg var begyndt at læse af f.eks. Tom Kristensen, Sigrid Undset og Gabriel García Márquez. Jeg spekulerede over, hvorfor de bøger i mit bogsalg, som jeg regnede for *sande*, var så fyldt med klicheer og forsimplede, sort-hvide karakterer, at de følte usande sammenlignet med de store værker, som jeg var begyndt at læse. Det var ikke helt ukompliceret, for to af mine andre ynglingsforfattere var udtalte kristne og skrev om kristne temaer, den

førnævnte Dostojevskij og den amerikanske Pulitzer-vinder Marilynne Robinson, men deres bøger oplevedes som væsensforskellige fra salgsvarerne i mit glasvitruineskab – og at forskellen havde noget med *kunst* at gøre. Jeg blev efterhånden så afgørende ramt af disse kunstoplevelser, at det paradigme, verdenssystem og sprog, som hidtil havde været hele min horisont, ikke længere fremstod uangribeligt eller selvindlysende. Jeg forbinder derfor dette stålgrå glasvitruineskab med min første oplevelse af dyb tvivl.

Her mere end tyve år efter finder jeg det stadig svært at indkredse, hvad der gør noget til kunst. På overfladen virker det som et spørgsmål om skønhed og kvalitet. Formmæssig skønhed som f.eks. gode metaforer og struktur, rim, ordspil og rytme forklæder sig meget let som sandhed. Når noget er velformet, *føles* det simpelthen stærkere og sandere. Politiske slogans er ofte formet rytmisk, det er jo ikke et tilfælde at tre ud af fire ord begynder med d i 'Det Danmark du kender' – og at rytmen gentages. Det kunne godt have forvirret en teenager.

Men at jeg blev så ramt på min tro og verdenssyn af forskellen mellem kitschlitteratur og litteraturens store kunstværker, handlede også om noget andet end sprogfinesse. Nemlig at bøgerne, jeg selv solgte, forsimplede og lukkede af for denne oplevelse i kraft af deres opbyggelig didaktik og overbeviste værdiklarhed, mens at *kunsten* havde noget at gøre med åbenhed og en tvetydighed som fik mig til at reflektere over mit udgangspunkt i verden, overraskelsen over at bøger som kunne være ikke-opbyggelige, moralsk uklare eller direkte amoralske, alligevel kunne tale med en styrke, som det var svært at sidde overhørig.

Hvis kunstoplevelsen gjorde mig bevidst og øgede min valgfrihed i livet, så var det faktisk det religiøse som lærte mig at gå ind i den tilstand, som jeg i dag forbinder med skabelse og kreativ skrivning, altså *kunst*. For i mine teenageår gik jeg også på profetkursus hver sommer og lærte at høre Guds stemme i mit indre. Det var en øvelse i at tømme sig selv for holdninger, meninger og en ellers konstant indre refleksiv ordstrøm for derved at gøre sig selv til en kanal, en åbning, en som kan modtage. Når denne tomhed var opnået, gjaldt det så om at lytte og vente på det første ord eller billede, der faldt en ind, og så tale spontant ud fra dét. Lade sig flyde på en strøm af ord uden at vide, hvor man var på vej hen. Det var sådan, jeg lærte at tænke poetisk og sidenhen at skrive poetisk: Det vil sige at overgive sig til noget, som ikke er defineret på forhånd, som er åbent og som svarer igen. Jeg kalder det: at gå igennem spejlet. Hvis mit "jeg" er et spejl, som hele tiden afspejler mig selv, så er dette en måde at gå igennem sig selv på, hvor spejlet forrykker sig en anelse og skaber brydninger, som viser verden, som den også kunne være, og ikke kun som jeg tror, den er.

Det er en måde at skrive eller skabe på, hvor ordene eller verdens genstande og fænomener ikke har samme klart definerede værdi som i vores dagligsprog og dagligliv, hvor vi regner med det beregnelige og let kategoriserbare, altså

det i forvejen allerede overbeviste, men verden som under stadig konstruktion – og for mig blev kunsten en måde et øjeblik at fastholde og derved synliggøre denne flimren. Som når ordene åbnes op for deres flertydighed eller poetiske flerstemmighed: Ordet *værdi* eller *værd* som sædvanligvis forstås som den grad af betydning, vigtighed, nytte eller virkning, som tillægges noget eller nogen. Men *værd* ligger så snublende nært op af *vær* – dette grundspørgsmål, der har plaget mennesker, siden vi fik sprog, samfund, skrift. Hvad vil det sige at være til? Et svar så stort som et univers. Som når man har diskuteret en sag for længe, og man ser på sin partner og siger: Lad os nu bare *være* lidt til stede. Kunstens værdi som et spejl for det værende?

I dag er den sidste kutter forsvundet fra havnen, mågerne skriger blå over tomme bassiner, som kun om sommeren fyldes af lystbåde. Havet er dødt eller døende. Dét skulle jeg skrive en roman om, har jeg tænkt, hver gang jeg de seneste år har besøgt min barndomsby. At jeg troede byens katastrofe var fiskeriets endeligt, men der kom jo gang i næringslivet alligevel, caféer og små bæredygtige virksomheder har fundet nye formål til de gamle havnebygninger – og dog er havet dødt. Vi, der lever videre, havet, der dør. Jeg går på havnen og tænker på verbet *at have*, vores *havetrang* – og så over for mig: *Havet*, den store blå flade, der skjuler dybets død. Så går jeg videre og kommer altid forbi kirken i sømandshjemmet. Glasvitrineskabet står endnu i kirkens rummelige entré. Da jeg flyttede fra byen, gik der et par år, før bogsalget blev indstillet. Sidst jeg var på besøg, var bøgerne blevet udskiftet med øreringe, halskæder og brocher skabt af prostituerede fra Kina og Burma på vej ud af prostitution i kraft af et nyt erhverv som smykkekunstnere.